

กัณฑ์ที่๔๖ | โอวาทปาฏิโมกข์

๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

ขนฺตี ปรมฺ ติโป ตีติग्ขา นิพฺพานํ ปรมํ วทฺนฺติ พุทฺธา

น หิ ปพฺพชฺชิตํ ปฺรฺูปฆาตี สมฺโน โหติ ปฺรํ วิทฺฐยฺนฺโตติ ฯ

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงธรรมิกถา ซึ่งมีมาใน โอวาทปาฏิโมกข์ บ้าง ในที่อื่นๆ บ้าง มาหลายแห่งด้วยกัน แต่ที่มาในโอวาทปาฏิโมกข์คือนั้น พระศาสดายกข้อสำคัญของพระพุทธศาสนาขึ้นประกาศแก่พระภิกษุ ๑,๒๕๐ รูป ซึ่งเป็นปุราณกษัตริย์ ท่านเหล่านั้นที่จะประกาศพระศาสนาสืบต่อไป พระจอมไตรยกข้อสำคัญขึ้นให้ท่านที่มาประชุมกันเข้าเนื้อเข้าใจชัดเจน ว่าทางปฏิบัติหลักัดโดยตรง แต่คนละคน ไม่เชื่อนแซมผิดทางไปได้ พระจอมไตรรับสั่งด้วยพระองค์เองว่า ขนฺตี ปรมํ ความอดทน ขันตี อันว่าความอดทน ตีติग्ขา กล่าวคือความอดใจ อดทนคืออดใจนั่นเอง ติโป เป็นความเพียร เครื่องแผดเผา ปรมํ อย่างยิ่ง ความอดทนคืออดใจเป็นความแผดเผาอย่างยิ่ง นิพฺพานํ ปรมํ วทฺนฺติ พุทฺธา พระ พุทธเจ้าทรงรับสั่งความอดทนนั้นว่าเป็นเครื่องดับ ไม่มีเครื่องดับอื่นยิ่งไปกว่าเป็นเครื่องดับอย่างยิ่ง ว่าความอดทนนั้นเป็นเครื่องดับอย่างยิ่งความอดทนนั้นเป็นนิพพานอย่างยิ่ง บาทที่หนึ่งและบาทที่สองรวมกันเข้าได้ความชัดอย่างนี้ น หิ ปพฺพชฺชิตํ ปฺรฺูปฆาตี การเข้าไปฆ่าซึ่งสัตว์อื่น การเข้าไปฆ่าผู้อื่นสัตว์อื่น เรียกว่าเป็นบรรพชิตไม่ได้ หากเป็นบรรพชิตได้ไม่ สมฺโน โหติ ปฺรํ วิทฺฐยฺนฺโต การเบียดเบียนสัตว์อื่น จะชื่อว่าเป็นสมณะก็ไม่ได้เหมือนกัน ถ้าเป็นบรรพชิตแล้วไม่เข้าไปฆ่าสัตว์อื่น ถ้าเป็นสมณะแล้วไม่เบียดเบียนสัตว์อื่น จึงเป็นบรรพชิตได้ เป็นสมณะได้ ถ้ายังเบียดเบียนยังฆ่าสัตว์อื่นอยู่ เป็นบรรพชิตไม่ได้ เป็นสมณะไม่ได้ พวกเราเหล่านั้นภวชนเป็นภิกษุสามเณร เป็นอุบาสกอุบาสิกา ก็เว้นขาดแล้วจากการเข้าไปฆ่า หรือการเบียดเบียนผู้อื่นสัตว์อื่นไม่มีแก่เราแล้ว จึงเป็นนักบวชได้ เป็นสมณะได้ ถ้าว่ายังมีเข้าไปฆ่า เข้าไปเบียดเบียนอยู่ เป็นนักบวชเป็นสมณะไม่ได้ นี่ต้องจำเป็นตำรับตำราทีเดียว ข้อตายตัวทีเดียว ข้อสั้นที่สุดว้ายที่สุด ฟังแล้วไม่มีพิรุณละ เอาเป็นข้อวัตรปฏิบัติได้ทีเดียว

ขนฺตี แปลว่า ความอดทน อดทนอะไร อดทนต่อความโลภที่เกิดขึ้น อดทนต่อความโกรธที่เกิดขึ้น อดทนต่อความหลงที่เกิดขึ้น นี่ไม่ใช่ของง่าย อดทนต่อความโลภ ความอยากได้สมบัติของคนอื่นมาเป็นของๆตัว อดทนต่อ อภิชฌา คือความเพ่งอยากได้สมบัติของคนอื่นมาเป็นของๆตัว ไกลออกไปจากความโลภ อยากออกไปจากความโลภอีก อยากหนักออกไป อดทนต่อความโลภหนักละเอียดเข้าไป อภิชฌา มันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ความเพ่งอยากได้สมบัติของคนอื่นมาเป็นของๆ ตัว อภิชฌา พยาบาท มิฉฉาทิฏฐิ มันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ พยาบาท หมายถึงความวิบัติ พลัดพรากทีเดียว ไม่ให้ดีกว่าตัว ไม่ให้เกินตัวไปได้ ถ้าดีกว่าตัว เกินตัว ก็ให้วิบัติพลัดพรากไปเสีย โดยวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยเหลี่ยมโกงอย่างใดอย่างหนึ่ง เกิดขึ้นจากความพยาบาท มิฉฉาทิฏฐิ เห็น

ผิดจากทำนองคลองธรรม เห็นผิดจากความจริงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่าเป็นมิจฉาทิฎฐิตสวตฤฎกา มีวัตตฤฎิบ ใ้ทานไม่มีผล บูชาใหญ่ ไม่มีผล บูชาน้อยไม่มีผล เหล่านี้เป็นต้น นี่เป็นมิจฉาทิฎฐิต อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฎฐิต นี้แหละ เป็นตัวสำคัญนัก ถ้าเกิดขึ้นกับหญิงชายผู้ใดแล้ว คำว่าหญิงชายนั้น เป็นที่อดฉาระอาใจของคนอื่นทีเดียว เกลียดชังทีเดียว ไม่อยากเข้าใกล้ ไม่อยากคบค้าสมาคม นี่ต้องคอยกระมิดกระเมี้ยนให้ดีนะ อภิชฌา อย่าให้โผล่เข้ามาในใจได้ ถ้าโผล่เข้ามาก็หน้าเกลียดคนักเขียว มันเป็นตัวขโมย พยาบาทก็เหมือนกัน ถ้าโผล่ขึ้นในสันดานของบุคคลผู้ใดละก็คอยระวังนะ โผล่ขึ้นมาแล้ว ไม่เอาออกเขาเกลียดทีเดียว ให้มันสิงอยู่ไม่ได้ มิจฉาทิฎฐิตเห็นผิดจากคลองธรรมก็สำคัญ ถ้าโผล่ขึ้นก็ให้รีบเอาออกเสียทีเดียว อย่าให้มันนอนแรงอยู่ได้ ถ้านอนอยู่ในใจละก็เสียผู้เสียคนทีเดียวนะ อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฎฐิต นี้เป็นกรรมของมนุษย์แท้ๆ เราก็โผล่บ่อยเสียด้วยหญิงชายผู้ใดไม่ว่า โผล่บ่อยด้วย อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฎฐิตนะสำคัญนักทีเดียว

อภิชฌา คือความเพ่งอยากได้สมบัติของคนอื่นมาเป็นสมบัติของตัวเอง โดยเราเพ่งว่าขอให้ถูกล็อตเตอรี่ให้รวยสักทีเถอะ ให้ถูกล็อตเตอรี่สักทีเราจะรวยยกใหญ่แหละ นี่เพ่งอยากได้สมบัติของคนอื่นมาเป็นของตัวเองอย่างนี้ นี่ก็เป็นอภิชฌาเหมือนกัน เพ่งอยากได้สมบัติก้อนใหญ่มาเป็นของตัวเอง ได้มาล่อยๆ ด้วยนี่แหละอภิชฌาแท้ๆ เขียว ไม่ให้ใครทะเล พยาบาททะเล ขอลอย่าให้คนอื่นถูกล็อตเตอรี่เบอร์หนึ่งเสีย ให้เราถูกคนเดียวเถอะ นั่นแน่พยาบาท พออยากจะได้สมบัติก้อนใหญ่ก็เข้าป้องกันสมบัตินั้นทีเดียว คนอื่นอย่าให้ถูก ให้ถูกเราคนเดียว นั่นแน่ นี่พยาบาทให้คนอื่นตกจากสมบัติเสีย ให้ถึงความวิบัติพลัดพรากเสีย เมื่อเป็นเช่นนี้เป็นอย่างไร อ้ายนั่นเป็นมิจฉาทิฎฐิต เห็นผิดนี้ นั่นแหละมิจฉาทิฎฐิต ก็เห็นอย่างนั้นแหละจริงๆ ไม่ใช่ผิดเล่นๆ เห็นชัดทีเดียว นี่ให้ฟังรู้ว่า อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฎฐิตเป็นอย่างนี้ อภิชฌาอยากได้สมบัติของคนอื่น อยากได้อะไร ทำสวนใกล้กันก็คิดจะรุกรานนาเจ้า คำขายใกล้กันก็คิดจะเขม็ดเขมี้ให้วังของเจ้าแคบเข้ามา ให้วังของเรากว้างออกไป ท่วมทับเข้าเสีย คำขายรุกรันอย่างนี้หนา ไม่ใช่รุกรันพอดีพอร้าย ทำนาคำขายรุกรันอย่างนี้ ข้าราชการก็แก้ไขอีกเหมือนกัน ให้เราสูงขึ้น ให้เขาต่ำลง ให้เราดีกว่าเขาไว้ นี่พวกอภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฎฐิตทั้งนั้น

อภิชฌาเพ่งถ้าเราสูงขึ้นก็จะให้ได้สมบัติกว่าศรูดีกว่าเขา พยาบาทเข้าแทรกแซงคอยป้องกันไว้ไม่ให้เขาสูงกว่าเราได้ มิจฉาทิฎฐิต คือเห็นอย่างนั้นเป็นตัวมิจฉาทิฎฐิตแท้ๆ นี่อยู่ในวงราชการ ที่นี้ในวงการที่เราเข้ามาบวชเป็นภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา เอาอีกเหมือนกัน อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฎฐิต เข้ามาอีกเหมือนกัน อภิชฌา เพ่ง เรารักษาศีลขอให้ดีกว่าเขา คนอื่นสู้ไม่ได้ ถ้าว่าคนไหนจะเหลื่อมล้ำดีกว่าเรา เราออกความพยาบาทเข้าใส่หาอุบายให้ตกไปฝ่ายซั้วกว่าเราเสีย นี่ก็พยาบาทเหมือนกัน คิดเช่นนั้น เห็นเช่นนั้น เป็นมิจฉาทิฎฐิตเห็นผิดจากคลองธรรม ผิดเหมือนกันในเรื่องรักษาศีล แก้ไขอย่างนี้ก็ตกอยู่อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฎฐิต

ทางพระพุทธศาสนาไม่ใช่เป็นเช่นนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ท่านมุ่งอย่างไร ถ้าไม่มีอภิขมา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ แล้ว โลภะ โทสะ โมหะ ราคะ กามราคานุสัย ไม่มีในท่านแล้ว ไม่มีแก่ท่านแล้ว ท่านจะเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้า ท่านได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ได้บรรลุธรรมกาย เข้าถึงโคตรภูทั้งหยาบทั้งละเอียด โสดาทั้งหยาบทั้งละเอียด สกทาคาทั้งหยาบทั้งละเอียด อนาคาทั้งหยาบทั้งละเอียด อรหัตตทั้งหยาบทั้งละเอียด เข้าถูกเมื่อเข้าถึงแล้วพระองค์ท่านก็ทรงปริวิตกทีเดียว ว่าทำไฉนหนอ ธรรมะที่ลึกซึ่งยากที่บุคคลจะถึง ทำไฉนเราจึงจะได้แสดงเปิดเผยให้กว้างออกไป ให้มนุษย์ได้รู้เห็นเหมือนกับเราอย่างนี้ เรา จะแก้ไขให้มนุษย์รู้เหมือนเรามากหมดทั้งชมพูทวีป หน่า เราจะได้ช่วยมนุษย์ให้ตื่นจากหลับ พันจากอบายภูมิทั้งหมด พันจากภพทั้ง ๓ คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ไม่ต้องวนเวียนว้ายกันในวัฏฏะ คือ กรรมวัฏฏ์ วิปากวัฏฏ์ กิเลสวัฏฏ์ มีนิพพานเป็นที่ไป เบื้องหน้าทีเดียว พระองค์ก็สอดส่องพระทัยทีเดียว พระองค์ก็ทำตัวพระองค์เป็นตัวอย่าง เวลา เข้านำหมู่พระภิกษุสามเณร แสวงหาอาหารบิณฑบาต เอาข้าวปากหม้อ เลี้ยงชีพเสียคนละอิม ที่ยังไม่ได้ ก็ทำไป ที่ได้บรรลุแล้วก็ช่วยกันสั่งสอนต่อไป แทนพระองค์ไปที่ยังไม่ได้ก็ทำไป ได้แล้วเที่ยวสั่งสอนต่อไป ยังไม่ถึงที่สุดก็ทำไป พอเวลาเข้านำออกอีก ไปบิณฑบาตขอฝากท้องแก่พลเมืองเสีย ขออาหารอิม เดียวไม่ทำอะไร ไม่ทำอะไรใครด้วย ทำลายแต่กิเลสภายในเท่านั้นแหละ และแก้ไขให้คนอื่นทำลาย กิเลสเหมือนท่านบ้าง ไม่ต้องการอะไร ถ้าได้สำเร็จมรรคผลแล้ว พระองค์จะไปได้ดิบได้ดีอะไร เปล่าไม่ได้เลย ได้ก็ได้ของตัวเอง ตามเสด็จพระพุทธเจ้า พอรู้สำเร็จก็รู้จักพระพุทธเจ้าทีเดียว อ้อ พระบรมศาสดาฉลาดอย่างนี้ เราไม่เสียที่เกิดมาเป็นมนุษย์ มาพบพระบรมศาสดา พบพระพุทธเจ้าทีเดียว ผู้สำเร็จก็เห็นอย่างนั้นด้วยตัวของตัวเอง

เวลาเข้าพระองค์ก็ทรงแสวงหาอาหารบิณฑบาต นำหมู่พระภิกษุสามเณรเป็นประมุขทีเดียว เวลาพลบค่ำแสดงธรรมไม่หยุด หมู่พระภิกษุสามเณรมาประพาศปฏิบัติ จะได้สอนให้ปฏิบัติเป็นเหมือนพระองค์ ถ้าว่ามรยาตสูงนัก สอนให้ลดลงเสียหน่อย ต่ำนักขยับให้ขึ้นหน่อย ให้ได้อันดับกันดี ให้ถูกช่องกลางให้ดี ให้เป็นมัชฌิมาปฏิบัติให้ดี และพลบค่ำให้โอวาท เวลาพลบค่ำให้โอวาท ภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา ให้โอวาทนั้น หมายความว่าสูงให้ลดลง ต่ำให้สูงขึ้น ให้โอวาทพอเหมาะพอเจาะพอดี

ใน เวลาเที่ยงคืนเงียบสงัด พระองค์เข้าสมาบัติ แก้ปัญหาเทพยดามนุษย์มาทูลถามเศรษฐกิจ คหบดี เศรษฐกิจการของการงานที่ยุ่งยากมากมาย ติดขัดอะไรก็มาทูลถามพระองค์ พระองค์ก็แก้ไขให้ความสะดวกทุกประการแก่ เศรษฐี คฤหบดี

ก่อน รุ่งสองดูอุปนิสัยสัตว์ด้วยญาณ ใครจะได้บรรลุมรรคผลทางธรรมปฏิบัติเหมือนอย่างพระองค์บ้าง สองสองไปๆ ถ้าว่าอยู่ใกล้ไกลไม่ว่า เห็นเข้าแล้วก็ต้องเสด็จไปให้บรรลุธรรมเหมือนพระองค์ ไม่ได้เอาอะไรแก่สัตว์เลย อภิขมา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ ไม่เอาไปใช้ ใช้แต่เมตตาพรหมวิหาร

เมตตา รักใคร่ปรารถนาจะให้มีความสุข กรุณา สงสารคิดช่วยจะให้พ้นทุกข์ มุทิตา พลอยยินดีเมื่อผู้อื่น

ได้ดีแล้ว อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจ ไม่เสียใจเมื่อเข้าถึงความวิบัติพลัดพรากอย่างหนึ่งอย่างใด ที่ถึง ความตาย หรือความแตกดับ หรือว่าภัยไข้เจ็บเกิดขึ้น พระองค์ก็สมควรวางอุเบกขาเฉยไว้

นี่ พระพุทธเจ้าเป็นตำรับตำราเป็นประมุขของเราที่เราไหว้เรากราบอยู่สร้างพระ พุทธรูปบุษบาปรากฏ อยู่จนกระทั่งบัดนี้ เป็นของสำคัญอย่างนี้ เมื่อรู้แล้วว่าเป็นของสำคัญอย่างนี้ เราต้องตั้งใจแบบเดียวกับ พระพุทธเจ้า ท่านตั้งอย่างไรท่านสอนอย่างไร ท่านทำอย่างไร ท่านก็สอนว่า ท่านสอนพวกเราให้ อุดใจ ให้อดทน คืออดใจ อดใจเวลาความโลภหรืออภิชฌาเกิดขึ้น หยุดนิ่งเสีย รู้นිරสชาติอภิชฌา อยากรจะได้สมบัติของคนอื่น เป็นของๆตน อยากรกว้างขวางใหญ่โต ไปข้างหน้า ต้องหยุดเสีย อดทน หรืออดใจเสีย ประเดี๋ยวก็ดับไป อ้ายความอยากนั้นดับไป ดับไปด้วยอะไร ด้วยความอดทน คืออดใจ นั้นแหละ ความโกรธ ประทุษร้ายเกิดขึ้น นิ่งเสีย อดเสียไม่ให้หลุดออกมาได้ ให้ อยู่ในใจของตัวเอง ไม่ให้คนได้ยิน ไม่ให้คนอื่นรู้กริยาทำทางทีเดียว ไม่แสดงกริยามรรยาทำให้ทะเลิกทะเลัก แปลก ประหลาด อย่างผีเข้าสิงทีเดียว ไม่รู้ทีเดียว นิ่งเสียกะเดี๋ยวหนึ่ง ความโกรธ ประทุษร้ายหายไป ดับไป พยาบาทนั้นหายไป มิจฉาทิฏฐิเกิดขึ้น มิจฉาทิฏฐินั้นแปลว่าเห็นผิดละ รู้อะไรไม่จริงสักอย่าง เลอะๆ เทอะๆเกิดขึ้น หยุดเสีย ไม่เข้าเท่าไรกะเดี๋ยวดับไป

นั่นแหละความโลภเกิดขึ้น อภิชฌาเกิดขึ้นให้ดับไปได้ อภิชฌาเกิดขึ้นชั่วขณะ อดเสียให้ดับไปได้ ฆ่า อภิชฌาตายครั้งหนึ่ง นั่นเป็นนิพพานปัจฉัยเขียว จะถึงพระนิพพานโดยตรงทีเดียว ความพยาบาทเกิดขึ้น ให้ดับลงไปเสียได้ ไม่ให้ออก ไม่ให้ทะลุวงออกมาทางกายทางวาจา ให้ ดับไปเสียทางใจนั้นดับ ไป ให้ดับไปได้คราวใด คราวนั้นได้ชื่อว่าเป็นนิพพานปัจฉัยเขียวหนา สูงนัก กุศลนี้สูง จะบำเพ็ญกุศล อื่นสู้ไม่ได้ทีเดียว ความหลงเกิดขึ้น มิจฉาทิฏฐิ เห็นผิดจากคลองธรรม เมื่อเห็นผิดเกิดขึ้น ทำใจหยุด นิ่งเสีย หยุดนิ่งเสีย ไม่เข้าเท่าไร ประเดี๋ยวเท่านั้น ความเห็นผิดดับไป นั่น เป็นนิพพานปัจฉัยทีเดียว นี้ ติดอยู่กับขอบนิพพานเขียวหนา

ความอดทนติดอยู่กับขอบนิพพาน ความ อดทนอันนี้แหละ ถ้าพระพุทธเจ้าไม่มีละก็ ไม่มีในพระ โพธิสัตว์เจ้าสร้างบารมีเป็นพระพุทธเจ้าไม่ได้ ที่จะเป็นพระพุทธเจ้าได้ก็เป็นด้วยความอดทน นี้จะไป นิพพานได้ก็ไปด้วยความอดทนนี้ ถ้าอดทนไม่มีไปนิพพานไม่ได้

อด ทนต้องมีท่านะ อดทนเหลวไหลๆ เลอะๆเทอะๆ ก็ใช้ไม่ได้ อดทนต้องมีท่า ถ้าอดทนมีท่าจะต้อง อดทนอย่างไร เราทำสวนใกล้กันเป็นชาวสวนทำสวนใกล้กัน เขาก็ทำสวน เราก็ทำสวน แต่มันพอๆ กันเสมอๆกัน เราก็ออยากให้มันดีกว่าเขานะ ให้เขาแพ้เราให้ได้ อยากรได้ดีกว่าเขา ให้เขาแพ้เราให้ได้ นั่นคืออภิชฌา อยากรจะรุกเจ้าเสียมั่ง อยากรจะทอนกำลังเจ้าเสียมั่ง ให้เรามีสมบัติดีกว่า คุณสมบัติดีกว่า เกิดขึ้นแล้ว ถ้าว่าจิตขยับขึ้นเช่นนี้ คิดทำนี้ อยากรจะให้ดีกว่าเขานี้เป็นอภิชฌาแล้ว ที่นี้ก็มี พยาบาทอยู่ที่เดียว มีพยาบาทอยู่แล้ว มีพยาบาทแข่งอยู่แล้ว แข่งก็ยังไม่สู้ไม่ได้ หากุบายแล้ว พยาบาท หากุบายแก้ไขให้เขาลดกำลังเสียให้ได้ นี่มีพยาบาทเข้าสนับสนุนแล้ว รักษาไถ่การงานของตัว ที่เรียก

ว่า อภิชฌา พยาบาท นั้นแหละให้หายไป คุณไว้เสมอ คุณไว้ นั้นมีจฉาภิภูฏฐิแท้ๆ เมื่อทำสวนใกล้กัน ไม่มีพยาบาทอภิชฌาก็ไม่มี พยาบาทไม่มี มีจฉาภิภูฏฐิก็ไม่มี เราอยากเจริญฉันใดให้เขาเจริญฉันนั้น เรารุ่งเรืองอย่างไรก็ให้เขารุ่งเรืองอย่างนั้น มี เมตตา รักใคร่ ปราบปรามอยากจะทำให้เขาเป็นสุข กรุณาอยาก จะให้เขาทำงานน้อยๆ ให้ได้ผลมากๆ ให้เขาได้พ้นจากทุกข์ หากเขาได้ผลมากก็ยินดีเหมือนตัวได้ อย่างนี้ ถ้าเป็นอย่างนี้ได้ชื่อว่าประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา เมื่อเขาถึงความวิบัติ พลัดพรากอย่างหนึ่งอย่างใด ก็ไม่สมน้ำหน้าว่าขอให้เขาอย่างวิบัติพลัดพรากเลย นี่ก็ในใจอยู่อย่างนี้ นี้เรียกว่า พรหมวิหาร เมื่อตั้งอยู่ในพรหมวิหารเช่นนี้แล้ว ได้ชื่อว่า ไม่มีอภิชฌา พยาบาท มีจฉาภิภูฏฐิ เข้าแทรกแซง ได้ชื่อว่าดำเนินตามร่องรอยของพระพุทธเจ้า พระอรหันต์แล้ว แล้วยังมีอภิชฌา พยาบาท มีจฉาภิภูฏฐิอยู่ นั่นดำเนินตามร่องรอยพญามารแล้ว นี่ ไม่ใช่ทางไปของพระพุทธเจ้า พระอรหันต์ นี่เป็นทางไปของมารเสียแล้ว อย่างนั้น คนอย่างชนิดนั้นรวยไม่ได้ มั่งมีไม่ได้ คนจะรวยได้จะมีได้ต้องประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ดังกล่าวแล้ว นั่นแหละเป็นทางไปของ พระพุทธเจ้า พระอรหันต์ เป็นทางไปของพระแท้ๆ นี่เป็นภิกษุสามเณร จะทำกิจการอันใด ทำนา ทำสวน ทำราชการงานเดือน เล่าเรียนศึกษาใดๆ ต้องมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อยู่อย่างนี้ะ รักษาตัวเพื่อจะกัดกันเสียซึ่ง อภิชฌา พยาบาท มีจฉาภิภูฏฐิ ให้มันหมดสิ้นไปเสีย ถ้าไม่ ฉะนั้น ถ้าไม่ใช้อุบายทางใดทางหนึ่ง มันจะท่วมทับเราให้ได้ ต้องใช้ความอดทน อดทนต่ออภิชฌา อดทนต่อ พยาบาท อดทนต่อมีจฉาภิภูฏฐิ อดทนต่ออภิชฌา มีจฉาภิภูฏฐิ เป็นการตั้งอยู่ในขันติโดยปริยายอดทน ต่อความโกรธที่เกิดขึ้นโดยปัจจุบันทันด่วน ระวังให้อยู่ในอำนาจเสียได้ นั่นได้ชื่อว่าขันติโดยตรงทีเดียว เหมือนพระเวสสันดรให้ทานสองกุมารไปแล้ว เป็นปุตตบริจาครไปแล้ว ชูชกแกมาตีลูกหนานี่นั่ง เข้าให้แล้ว พระองค์ก็ทรงขยับพระแสง ที่อยู่ข้างที่นั่นนั้นออกมาเป็นกอง แต่พระองค์ทรงสอดส่องด้วย พระปรีชาญาณ จนกระทั่งพระแสงที่ขยับออกมานั้นเข้าไปอยู่ที่เก่าเสียได้ หดกลับเข้าไป หดเข้าไปเสีย อย่างเก่า ไม่เอาทะเล ปล่อยกันที่ นี่มันหน้าที่ของเขา ไม่ใช่หน้าที่ของเรา หน้าที่ของเรา ปุตตบริจาค ของเราสำเร็จแล้ว นี่มันทำลายปุตตบริจาคของเรา เรายอมไม่ได้ ก็หดพระแสงกลับเข้าไปเสีย ไม่เป็น อันตรายแก่ชูชกแม้แต่นิดเดียว นี่ฉันใดก็ดี พระองค์ทรงอดกลั้นต่อความโกรธที่บังเกิดขึ้นเฉพาะหน้า เรียกว่า ขันติ โดยตรงทีเดียว ขันตินี้แหละเป็นตัวสำคัญนะ จะเป็นภิกษุ สามเณรที่ดีก็ได้ก็ด้วยขันตินี้แหละ จะเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ดีได้ในธรรมวินัยของพระศาสดาก็ด้วยขันติความอดทนนี้แหละ รักษา เข้าไว้เถิด เลิศล้ำพันประมาณทีเดียว เมื่อรักษาเอาไว้ได้แล้ว นิพพานัน ปรหม วทนต์ พุทธา พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงรับสั่งว่า เป็นนิพพานอย่างยิ่ง ว่านิพพานนั้นแหละเป็นอย่างยิ่งทีเดียว นี่แหละขันตินี้เป็นตัวนิพพานแหละ อดทนไม่ได้ไปนิพพานไม่ได้ อดทนได้ไปนิพพานได้

นิพพานะอยู่อย่างไรรู้กัน อยู่ที่ไหน เขาวานิพพานอยู่ในใจ คำว่านิพพานะ นิพพานัน นิพพานัน ใจของเราออกจากกิเลสเครื่องร้อยรัดได้เป็นตัวนิพพาน นี่นิพพานไม่อยู่กับใจเสียแล้ว ใจออกจากกิเลสเครื่องร้อยรัดไปเสียแล้ว ใจออกจากกิเลสเครื่องร้อยรัดไป ตัวใจที่ออกจากกิเลสเครื่องร้อยรัดนั้นหรือตัว

อายตนนิพพานนั้น เมื่อธรรมกายของพระพุทธเจ้ายังไม่ได้เข้าไปมีอยู่ไหมละ มีอยู่เรียกว่า อายตนนิพพาน บาลีบริหารดำรับตำราไว้ว่า อตฺถิภิกขเว ตทายตน... คุณอนภิกษุทั้งหลาย นิพพานเป็นอายตนะมีอยู่อันหนึ่ง แต่ว่า พระ พุทธเจ้ายังไม่ได้เข้านิพพาน พระอรหันต์ยังไม่ได้เข้านิพพาน ก็เป็นอายตนะคอยรองรับอยู่ เหมือนอย่างกับตาของเรามีอยู่ ยังมีเห็นรูป รูป มันยังไม่มาถึง ตายังไม่มาถึง รูป รูปยังไม่ถึงตา ก็ไม่เห็นกัน ก็มีอายตนะอยู่แล้ว อายตนนิพพาน อายตนะคือหู เสียงมันยังไม่มาถึง ก็ไม่ได้ยินกัน พอเสียงมาถึงก็ได้ยินกัน เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณฺ์ มีอายตนะเครื่องรับทั้งนั้น นี่เป็นอายตนะของโลกเขา อายตนนิพพานเป็นของละเอียด ละเอียดทีเดียว นั่นแหละ นิพพานที่พระพุทธเจ้าเข้าถึง ที่เรียกว่า อนุภาทิสสนิพพานธาตุ เข้าไปแล้วไม่กลับมานั่นแหละ นิพพานนั่นแหละได้ชื่อว่าเป็นอายตนะ อยู่อันหนึ่งเรียกว่า นิพพาน เฉยๆ ไม่เรียกว่า พระนิพพาน ธรรมกายของพระสิทธาตุราชกุมาร เข้าไปอยู่ในนิพพานนั้น เรียกว่า พระนิพพาน ธรรมกายนั้นเรียกว่า พระนิพพาน แต่ว่า นิพพานที่ยังเป็นเครื่องรองรับนั้น เรียกว่า อายตนนิพพาน หรือเรียกว่า นิพพานเฉยๆ พระนิพพาน คือ พระเข้านิพพาน ให้อู้จักหลักอย่างนี้นะ

เมื่อรู้จักหลักอย่างนี้ ที่พระองค์รับสั่งว่า นิพพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งนิพพานว่า อย่างยิ่งอย่างนี้ พอไปถึงพระนิพพานเข้าแล้ว ด้วย ความอดทน ด้วยความนิ่ง ด้วยความหยุด ด้วยความอดใจ นั่นแหละจึงเข้านิพพานได้ ถ้าไม่มีความอดทน ไม่มีความหยุด ไม่มีความนิ่งอย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว เข้านิพพานไม่ได้ ที่เข้านิพพานได้ ไปนิพพานได้ก็เพราะอาศัยความอดทน คืออดใจนั่นเอง เป็นความแผดเผาอย่างยิ่ง ชั่วไม่ได้เข้าไปเจือปน น หิ ปพฺพชิตฺโต ปฺรฺบุพฺพชาติ สมฺมโน โหติ ปรี วิเทฺยฺยนฺโต ยัง เข้าไปฆ่าผู้อื่นอยู่ ยังเข้าไปฆ่าสัตว์อื่นอยู่เป็นนักบวชไม่ได้ ไม่เป็นนักบวชกับเขา เป็นบรรพชิตไม่ได้ ไม่เป็นบรรพชิตกับเขา ยังเบียดเบียนผู้อื่นอยู่เป็นสมณะไม่ได้ เพราะยังเบียดเบียนผู้อื่นอยู่ ที่เป็นนักบวชได้เพราะไม่เข้าไปฆ่าผู้อื่น ที่เป็นสมณะได้เพราะไม่เบียดเบียนผู้อื่น เมื่อเป็นเช่นนี้ นี้ท่านบอกตรงทีเดียว บอกตรงๆถ้าอยากเดินตรงๆ แล้วก็ง่ายนิดเดียว ทางพุทธศาสนาไม่มีเบียดเบียนเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าเลิกเบียดเบียนแล้ว นิหตสตุถา นิหตทณฺฺชา ไม่มีทอนไม้ศัสตราในมือแล้ว ผู้ที่ยังเบียดเบียนผู้อื่นอยู่ ถ้ายังมีปืนพก มีดพก ยังมีอาวุธติดมืออยู่แล้วก็ไม่ได้การ ไว้ใจไม่ได้ เห็นก็ไม่ไว้ใจ อย่าว่าแต่มนุษย์เลย

มีท่านดาบสผู้หนึ่ง แก่ได้ไปบิณฑบาตในบ้าน แก่เหาะเหินเดินอากาศได้ วันหนึ่งเข้าไปบิณฑบาตในบ้าน ชาวบ้านเขาใส่แกงเหี้ยมาถ้วยหนึ่ง มาฉน้เข้ามันเริดอร่อยจริง รุ่งขึ้นเช้าเอามาไปส่งเขา ถามเขาว่าแกงอะไร แกงเหี้ย ว่า!หมายตัวจะฆ่าให้ตาย ไข่เหี้ยใหญ่ปฏิบัติเราอยู่ตัวหนึ่ง เราจะแกงกินได้หลายวัน จะต้องฆ่าไข่เหี้ยนั้นแกงกินเสีย ดาบสก็เอากะบองเหน็บไว้ในจิวรคลุมๆ เข้าไว้ เหี้ยเข้ามาจะต้องตีให้ตายทีเดียวเพื่อแกงกิน เอาแล้วเหี้ยออกมาจากปลอก มาดูกิริยามารยาทของพระผู้เป็นเจ้าของดูไม่ได้ วันนี้นำดาบสเปลี่ยนประหลาดเหมือนอะไรเข้าสิงในตัว ไม่ไว้ใจตาตาบสเสียแล้ว ดูหน้าดูหลังเสียแล้วดาบสก็ทำหน้าที่ตาปะหลังปะเหลือกอยู่ มองซ้ายมองขวา มันผิดปกติอยู่แล้วนี่ นี่สัตว์มันรู้ณะ

สัตว์ฉลาดมันรู้เหี่ยวว่ามนุษย์จะมีกิริยาทำทางอย่างไร มนุษย์มันมีผิด นี่ผิดปกติ กิริยาทำทางเราก็รู้ เหมือนกันแหละ แต่ทว่าไหวพริบชนิดนี้ มนุษย์ที่เข้ามาอยู่ด้วย มนุษย์พาลมนุษย์ขโมยก็รู้ มนุษย์คน ชื่อก็รู้ ดูตามันแหละรู้ ตามันบอก ใจมันเชื่อมั่นกับบอกว่ามันชื่อ คดมันก็บอกมันคด ดูเถอะตามันนั่นแหละ ไอ้ชื่อมันมองลูกตามันตรงกันมันไม่หลบหลีกกันหรอก มันไม่หลบตากัน ไอ้มันชื่อหละ ชื่อตรงๆ ชื่อๆ ถ้าตามันคอยหลบอยู่ละไม่ได้ ไอ้นี้ต่อแหละ ปะหลับปะเหลือกอยู่แล้วไม่ได้การหละ ตามันไม่ตรงกับเราไอ้ชนิดนี้ ถ้าเหลี่ยมโกงมีตาที่ไม่ตรงกันเสียแล้ว ชนิดนั้นต้องออกห่างนะ ถ้าตามองไม่ตรงกันละก็ ออกห่างเหี่ยว ถ้าจะอยู่ใกล้กันแล้วตาต้องตรงกัน ถ้าตาปะหลับปะเหลือกมัวซ่อนตาอยู่ไม่ได้หละ เหลี่ยมพล่ามันขโมยป็นปีนะ นั่นควรระวังไว้ละ นี่เมื่อจับหลักตรงนี้ได้แล้วก็นั่นแหละ มหาโคธา เห็นตาดาบส ว่าไม่ได้การทีเดียว กิริยามารยาทตาปะหลับปะเหลือกทีเดียว ผิดปกติ เหี้ยคอยระวังตัว พอเหลี่ยมพล่า ไอ้เหี้ยเข้ามาใกล้ดาบสก็จะฆ่าเหี้ย เหี้ยมันคอยระวังอยู่นี้ พอได้ทาดาบสก็เอาระบองแล่นผลุงเข้าไปให้ เหี้ยมันก็หลบไปเสีย ลงดินติดอยู่กับดินนั่น เหี้ยปรูดเข้าโพรงไปแล้ว เข้าปล่องไปแล้ว เรียกเหี้ยออกมา เหี้ยก็บอกว่า ออกมาได้อย่างไรละ ไม้พลองมันอยู่ในมือละ นั่นแน่ไอ้ไม้พลองอยู่ในมือ ไม่ได้การเอาจริงไอ้นี้ เพราะฉะนั้นมนุษย์ก็ดี ทั้งหญิง ชาย คฤหัสถ์ บรรพชิตไม่ว่า ถ้านักบวชก็เหมือนกัน ยังมีเก็บศีลตราอาวุธกันอยู่แล้วก็ไม่ได้ นักบวชจอมปลอมอยู่แล้วก็ไม่ได้การหละ มิดพกมิดอะไรเก็บใส่หีบใส่ตู้ซ่อนเร้นไว้ อะไรต่างๆ นานาเหล่านั้นไม่ได้ นักบวชเหล่านั้นไม่ได้ ยังจอมปลอมอยู่ ไม่ใช่ักบวชจริงหรอก นักบวชโกงต้องรีบแก้ไขไม่แก้ไขไม่ได้ เป็นพระเป็นเณรไม่เข้าใจให้สึก เป็นอุบาสกอุบาสิกา ไม่เข้าใจ ซ่อนอาวุธอยู่แล้วก็ไม่ได้ นิหตสตุธา นิหตทณฺหา ไม่มีศีลตราและท่อนไม้ในมือแล้วมือเปล่าแล้ว นี่เขาเรียกว่ามันค้ายวงแล้ว ปล่อยแล้ว ปล่อยไม่เอาธุระแล้ว อย่างนี้เรียกว่าใช้ได้หละ ตาก็ตรงแล้ว ไม่ปะหลับปะเหลือกแล้ว อย่างนี้ใช้ได้ นี่ตัวอย่างนะ ถ้าว้าใครเป็นเช่นนี้แล้วเลิกเสียละ เป็นภิกษุสามเณรเลิกเหี่ยว ไอ้ซ่อนเร้นอาวุธอย่างนี้นะมันยังเป็นคนร้ายอยู่ในตัว อุบาสกอุบาสิกาที่เลิกเสียละ มันเป็นคนร้ายอยู่ในตัวมัน ต้องแก้ไขมันเสียทีเดียว ถ้าแก้ไขมันได้แล้ว มันเชื่อเราแล้วละก็ได้ชื่อว่าไม่เข้าไปฆ่าสัตว์อื่นแล้ว ไม่เบียดเบียนผู้อื่นแล้ว แน่หละไว้ใจได้ ถ้ามันยังมีอาวุธอยู่ละก็ยังไม่ไว้ใจไม่ได้ มันจะต้องไปฆ่าสัตว์อื่น ยังเบียดเบียนผู้อื่นอยู่ ไว้ใจมันไม่ได้ ตัวของเราเองแหละ ไม่ต้องไปตัวคนอื่นหละ ไว้ใจมันไม่ได้ ตีหัวมันเปก หรือตบตัวมันเปกหรือผางเข้าไปให้ค่อยๆ มันก็พอจะทนได้ ถ้าว้ามันหน้ามิดขึ้นมาละก็ เขาว่าเห็นข้างเท่าหมู เหี้ยวนะ มันโกรธขึ้นมาแล้วละก็เลิกโตไม่ว่า เอาทีเดียวแหละ มันไม่กลัวกันหละ เมื่อรู้จักหลักอันนี้ละก็ คอยดูตัวของตัวไว้ มันจะเพลงโกงตัวเองอยู่อย่างไรละก็แก้ไขมันเสีย ถ้าว้ามันยังเข้าไปเบียดเบียนผู้อื่นอยู่ มันยังจะฆ่าผู้อื่นอยู่ มันจะเข้าไปฆ่าผู้อื่นอยู่ เข้าไปเบียดเบียนผู้อื่นอยู่ จะเรียกว่านักบวชที่ดีไม่ได้ จะเรียกว่าสมณะไม่ได้ จะเรียกว่าบรรพชิตไม่ได้ ใช้ไม่ได้ทีเดียว เหตุฉะนั้น ต้องเลิกพวกเหล่านี้เสียให้ขาด ใจจะเป็นนักบวชที่ดี ทำธรรมะให้เป็นขึ้น ทำใจให้อยู่กับที่ ทำธรรมะเรื่อยๆ ไป นั่นแหละเป็นนักบวชที่ดีได้ เป็นอุบาสก อุบาสิกาที่ดีได้ในพระพุทธศาสนา

ที่ได้ชี้แจงแสดงมานี้ ตามวาระพระบาลีคือความเป็นสยามภาษา ตามมัตยาธิบายพอสมควรแก่เวลา
เอเตนส จุจวชฺเซน ด้วยอำนาจความสัจที่ได้อ้างธรรมเนียมปฏิบัติตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ สทาโสตุถิ ภาวนตุ เต
ขอความสุขสวัสดิ์จงบังเกิดมีแก่ท่านทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพ
ชี้แจงแสดงมาพอสมควรแก่เวลา สมมติยุติธรรมกถาโดยอรรถนิยมความเพียงเท่านี้ เหว่ ก็มีด้วย
ประการฉะนี้ฯ